עלים
עלון שבועי משלחן מערכת מכון עלה זית

שנה שביעית: גליון ח | שבת קודש פרשת חיי שרה | כ"ז חשון ה'תשפ"ז

עלה שמועה

הלכות והליכות מאת הגאון רבי יעקב קמנצקי זצ"ל בעניני נישואין

ע"פ ספר 'את גאון יעקב' היו"ל עתה ע"י מכון עלה זית. מחבר הספר, הרה"ג ר' מרדכי שיין שליט"א, שימש את הגאון רבי יעקב קמנצקי זצוק"ל בקביעות במשך שש-עשרה שנה, ורשם ממנו בדקדוק רב פניני הלכה והשקפה, עובדות והנהגות, אורחות חיים, וכן את הטעמים להנהגותיו כפי ששמע מפיו. מבין השיטין עולה דמותו המאירה של הגאון זצ"ל, אשר בגדלותו ובחכמתו העביר את מסורת ההלכה ומסורת הישיבות מליטא והנחילה לדור החדש.

ויקח את רבקה ותהי לו לאשה (כד, סז).

שומר לחתן באמצע ימי השבע ברכות שלי ביקשתי מאבי מורי ז"ל ליתן לי להסיע את רבינו לתפלת מנחה, כדי שתהיה לי הזדמנות לדבר אתו ביחידות, ובדרך, עצרתי אצל ביתו של חבירי להחזיר לו את מעילו, ונתקע הרכב באבן גדולה שהיתה מונחת שם מן הצד, ונעשה שקע גדול בדלת. כשבאתי להסיע את רבינו הבחין מיד בשקע החדש שנעשה בדלת, ושאל אותי אודותיו, כי ידע שלא היה שם שקע בבוקר, וסיפרתי לו מה שקרה. אמר רבינו: "ווייל דו ביסט געגאנגן אן א שומר" ["כי הלכת בלי שומר"].

שאלתי לרבינו האם צריך החתן שומר בשעה שנוסע לשבע ברכות, והשיב שאינו צריך, מפני שהכלה נוסעת עמו. והוסיף שראוי שהכלה תנהג את הרכב ולא החתן, כי החתן דומה למלך. עוד הוסיף לתמוה, למה החתן נוסע לשבע ברכות, הרי הוא צריך לישאר במקומו כמלך והכל באים אליו. [**הערת המערכת:** משמע שדעת רבינו שאין הכלה דומה למלכה. וראה מה שכתב בזה הרב יהודה ראטה והרב יהודה דוב שימאנאוויטש בבמה זו (עלים תולדות תשפ"ו; ובמכתבים לפרשת ויגש, ויחי).]

עוסק במצוה פעם עמדתי אצל רבינו בשמחת נישואין כשעמד בין המשתתפים שהיו משמחים בהכאת כף לפני החתן. הגיע לשם עני אחד שתחב ידו לתוך המסובבים לבקש נדבה, וראיתי שרבינו לא הסתובב. העני הזה דחף באצבעו את רבינו (כי מסתמא לא הכירו) לקבל ממנו תשומת לבו. רבינו הסתובב לרגע אבל לא נתן לו כלום, אלא חזר למעמדו להכות כף עם האחרים.

אחר כך שאלתי לרבינו למה לא התייחס להעני, והשיב כי היה עוסק במצוה ולכן הוא פטור מן המצוה. והוסיף רבינו שאם העני צריך לאכול הרי יש לפניו שולחן ערוך.

דברי חכמה כעשרה אנשים היו סועדים סביב השולחן, והמלצר האינו יהודי הביא יין לשולחן. אחד מהמסובים העיר שצריכים לברר אם היין הוא מבושל כדי שלא יהיה בו משום יין נסך, ואמר לו רבינו שכאן אצל השולחן אינו המקום לברר את הדבר, אלא יש ללכת אל המטבח ולשאול בשקט את האחראי על הקייטרינג, ולא לעשות תעמולה כאן אצל שולחן האכילה, שלא להוציא שם רע על בעל הקייטרינג. ועוד, "שיש לסמוך על חזקת איש כשר שאין לו ריעותא".

הגר"י קמנצקי זצ"ל עם הרב מנדל פוטרפס זצ"ל

באמצע הסעודה שאל אחד לרבינו כמה [דפי גמרא] למדו בסלבודקא, והשיב "זעכציג בלאט א זמן" ["ששים דפים לזמן"]. השואל תירגם דבריו למסובין באנגלית, שהראש הישיבה אמר שבסלבודקא למדו ששים דף בשנה, והפסיקו רבינו ואמר "ניין, זעכציג בלאט א זמן, ניט א יאהר" ["לא, ששים דף בזמן, לא בשנה"].

עלה נישואין

ברכת אירוסין בעשרה בנישואי רבקה

ע"פ ספר תזרת ש"י על התזרה, מאת הרב שמואל יעקב זפרן שליט"א

ויברכו את רבקה ויאמרו לה אחתנו את היי לאלפי רבבה (כד, ס).

תוס' בכתובות (ז, ב ד"ה שנאמר) הביאו ממסכת כלה (ריש פרק א), שפסוק זה הוא המקור לברכת אירוסין. ותוס' עצמם כתבו שהוא רק אסמכתא בעלמא, דלא מצינו שהיו שם עשרה אנשים. אבל בחזקוני (כד, י) כתב וז"ל, ויקח העבד עשרה גמלים. להרכיב עליהן עשרה אנשים לברך ברכת אירוסין ונישואין, עכ"ל. ומבואר דחולק על תוס' וסובר שאכן היו עשרה אנשים לברכת אירוסין ונישואין.

ונראה להביא ראיה לשיטת החזקוני. דמצינו כשתרגם אונקלוס תיבת 'ויקח' אצל לקיחת אדם, לעולם נוקט לשון "ודבר", עיין בפרשת בראשית (ב, טו) ובפרשת נח (יא, לא) ובפרשת לך לך (יב, ה), וכן בהרבה מקומות. ועיין ברש"י פרשת מקץ (מג, טו) על הא דכתיב "ומשנה כסף לקחו בידם ואת בנימין" וז"ל, מתרגמינן ודברו ית בנימין, לפי שאין לקיחת הכסף ולקיחת האדם שוה בלשון ארמי. בדבר הניקח ביד מתרגמינן ונסיב, ודבר הניקח בהנהגת דברים מתרגמינן ודבר, עכ"ל.

אבל בלקיחת בהמה פעמים נוקט התרגום לשון "נסיב" ופעמים לשון "דבר", כגון לעיל (ז, ב) דכתיב "מכל הבהמה הטהורה תקח לך" תירגם אונקלוס "תיסב לך", ואילו לעיל (כ, יד) על הפסוק "ויקח אבימלך צאן ובקר" תירגם "ודבר אבימלך ען ותורין". וביאר בספר מעט צרי (מילואים יח, ז) הטעם לשינוי הלשונות בבהמה וז"ל, וי"ל שאם צורת הלקיחה נעשית בהנהגת דברים שמוליכם לפניו או לאחריו מתרגם בשורש 'דבר', אבל אם הלקיחה היא בצורה שמחזיק הבעל חי בחבל או בידיו, מתרגם ככל לשון לקיחה בשורש 'נסב', עכ"ל.

ולפי הנ"ל יש להוכיח כדברי החזקוני, שהרי על הפסוק (לעיל כד, י) "ויקח העבד עשרה גמלים" תירגם אונקלוס "ודבר עבדא עשרא גמלין". וכפי מה שפירש המעט צרי, היה צריך לתרגם "ונסיב" עבדא, שכיון שאליעזר לקח הגמלים לדרך רחוקה פשיטא שהיה צריך לאוחזם בחבל. ובע"כ צ"ל בכוונת התרגום, שלקח אליעזר עשרה גמלים **עם אנשים**, ולשון 'דבר' חוזר כלפי האנשים שעל הגמלים. וזו ראיה לשיטת החזקוני שלקח עשרה גמלים להרכיב עליהן עשרה **אנשים** לברכת אירוסין ונישואין.

הזמנים לעיר לייקוואוד יצ"ו, נערכו ע"י הרב משה ברוך קופמאן שליט"א

ערב שבת		ליל שבת		יום השבת		מוצאי שבת	
מנחה גדולה (גר"א)	12:10	חצי שעה קודם שקיעה	4:18	סו"ז קר"ש מג"א (לפי ע"ב דקות שוות)	8:25/(8:30)	שקיעת החמה	4:47
ט' שעות (להתחלת סעודה)	2:14	**הדלקת נרות (18 דקות)**	4:30	סוף זמן קר"ש לדעת הגר"א והגר"ז	9:06	זמן כוכבים קטנים רצופים (8.5 מעלות)	5:30
מנחה קטנה (לאיסור מלאכה)	2:40	שקיעת החמה (צריך להחמיר ב' דקות)	4:48	סו"ז תפילה מג"א (לפי האופק)ולגר"א וגר"ז	9:30/ 9:57	ע"ב דקות	6:00
פלג המנחה (גר"א ולבוש)	3:44	זמן ג' כוכבים (לקר"ש)	5:27	חצות (סעודת שבת להב"ח)	11:40	צאה"כ ר"ת לחשבון 16 מעלות	6:11
פלג המנחה (מג"א כפי האופק)	4:09	מזל מאדים (למאן דחש ליה)	5:40-6:40	מנחה גדולה	12:10	אכטיל (צ' דקות שוות)	6:18

מולד לחודש כסלו: יום שני בערב (אור ליום ג') 10:27 ו-3 חלקים. ר"ח ביום ג' וביום ד' | די מולד וועט זיין מאנטאג נאכט זיבן און צוואנציג מינוט מיט דריי חלקים נאך צען

e: publish@alehzayis.com | t: 732.513.3466 | w: alehzayis.com | f: 732.865.7002

קול עלה

כוונת ז' רקיעים במילת אחד

בגליון פרשת נח הובאו פסקים והנהגות מהגר"מ פיינשטיין זצ"ל ע"פ קונטרס הוראות משה, ובאות ו נכתב שמש"כ הגר"א שצריך לכוון בפסוק ראשון של ק"ש כל הכוונות בדלי"ת, היינו אחד, ז' רקיעים וארץ, וד' רוחות, העצה להתחיל לכוון בדלי"ת ולהמשיך לכוון. ומשמע מסגנון הדברים שס"ל גם למרן בעל האג"מ זצ"ל שצריך לכוון כל אלו הכוונות, ובכללן גם ז' רקיעים.

אמנם יש להעיר דאין זה דעת האג"מ, דהמעיין בספרו (או"ח חלק ה סימן ה סוף אות ב) יראה שפסק בהחלט דאין לכוון לז' רקיעים כלל, וז"ל, ומש"כ כתר"ה שיתכוונן בכל שבעת הרקיעים, זה לא הוזכר בשום מקום, ואין להוסיף מעצמנו, אף אם לכו"ע היה שבעה רקיעים, ובפרט שר' יהודה בחגיגה (יב, ב) סבר שהם שניים וכו'. לכן אסור לחשוב ז' רקיעים אלא סתם למעלה ולמטה וכו'. אבל כשיאמר מספר ז' רקיעים הוא למגרע, עכ"ל.

[ואגב, מש"כ "זה לא הוזכר בשום מקום, ואין להוסיף מעצמנו" קצת תמוה, דמקור נאמן יש בדברי הסמ"ק (סימן ב וסימן קד), וכמובא בב"י (סימן סא ד"ה וצריך להאריך). וראיתי בספר הנפלא מגדים חדשים על מסכת חגיגה (יב, ב) שהביא עוד כמה מקורות, ומהם בספר הפרדס לרש"י (עמוד שכח), ועיי"ש.]

ובדעת הגר"א עצמו, לא זכיתי לעמוד על מקור הדברים שסובר הגר"א שיש לכוון לז' רקיעים. ומה שציין בביאור הגר"א (סימן סא ס"ק טו) לדברי הסמ"ק, אינו נראה שכוונתו לנידון זה אלא באיזה אות יש לכוון הכוונות, יעו"ש בדבריו.

וכדאי להוסיף בענין הכוונה לז' רקיעים, דמקופיא היה נראה דכן פסק להלכה בשו"ע הרב (סימן סא סעיף ו) ובערוך השלחן (שם סעיף ג). אמנם כד יעויין בדבריהם נראה דדעתם מתאימה עם דעת מרן האג"מ, שכתב בשו"ע הרב בזה"ל, וגם לא יחטוף בחי"ת אלא יאריך בה קצת, כדי שימליך הקב"ה בשמים ובארץ, שז' רקיעים והארץ כמנין חי"ת וכו', עכ"ל. ונראה ברור דכוונתו באמת שיש לכוון רק בשמים ובארץ, ורק הוסיף לבאר דמרומז בחי"ת שמים וארץ כיון דז' רקיעים וארץ כמנין חי"ת, אבל מעולם לא כתב להדיא שיש לכוון כן.

בהוקרה, *לבי ביש בכבן מעטאבי*

***

מצות חינוך הבן אחרי שהגדיל

ראיתי מאמרו של הרב יהודה ראטה (גליון וירא) שהביא מראי מקומות נכבדים בענין חינוך לבן אחרי שהגדיל. ובעיקר הדבר, יש לציין דברי מרן הגרי"ז (הובא בחידושי הגר"ח סטנסיל הישן, בסוף הספר תחת הכותרת "ענינים חדשים מהגרי"ז זצ"ל"), שכתב שחוץ מדין חינוך הרגיל, מבואר ברמב"ם שיש עוד מצות חינוך כללית להרגילו במצוות, מדין "חנוך לנער על פי דרכו". וכיון בזה לדברי רבינו מנוח (פרק ב משביתת עשור הלכה י), שכתב שענין "מחנכים לשעות" שהוא חינוך בלי קיום כל תנאי המצוה, שמתענין רק לשעות ואין גומרים התענית, הוא מדין מצות חינוך מיוחדת של "חנוך לנער". וממילא מובן בזה הגמ' במסכת קידושין (ל, א) שהביא ענין של חינוך אחר שנתגדל ולמדו זאת מהפסוק "חנוך לנער", שהוא דין חינוך אחר, והמצוה הזו היא אפילו אחרי שנתגדל [ובספר "דרש משה" מאת הגר"מ פיינשטיין בדרשה ב' לבר מצוה כבר נתעורר מגמ' זו שמבואר מצות חינוך אחרת].

אליעזר מרדכי בכבן אקעווירטש

***

מעשה אבות סימן לבנים: יוסף ומרדכי, שרה ואסתר

בקול עלה (גליון פרשת וירא) הובא מכתבו של הרב יחזקאל שניאור אסטרייכער אודות הקשר בין המעשה של יוסף הצדיק למעשה של מרדכי הצדיק על דרך מעשה אבות סימן לבנים, ששניהם היו מבית רחל, ושניהם היו משנה למלך וכו'.

ברצוני להוסיף על דבריו כמה דברים מן הש"ס. בגמ' מגילה (יג, ב) על מעשה שקצף בגתן ותרש, אמר רבי יוחנן הקציף הקב"ה אדון על עבדיו לעשות רצון צדיק, ומנו - יוסף כדכתיב "פרעה קצף על עבדיו" (בראשית מא, י). והקציף עבדים על אדוניהן לעשות נס לצדיק, ומנו - מרדכי. הרי הנס נעשה בשניהם באופן אחד. וגם מצינו קשר בין שר האופים שעל ידי הפתרון של יוסף תלו אותו על העץ. וזה סימן לבנים שעל ידי 'פתרון' של מרדכי תלו אותו ואת בניו על העץ. ויש להוסיף גם ששניהם נקראו 'צדיק' בדברי הגמ' לעשות רצון צדיק.

עוד שם אמר רבי אלעזר מאי דכתיב "לא יגרע מצדיק עיניו" (איוב לו, ז), בשכר צניעות שהיתה בה ברחל - זכתה ויצא ממנה שאול, ובשכר צניעות שהיה בו בשאול - זכה ויצאת ממנו אסתר. וברש"י (שם ד"ה לא יגרע) נותן עיניו במעשה הצדיקים לשלם להם אף לימים רבים מדה במדה. הרי לנו שמעשה האמהות של רחל שלא הגידה, עמד לה לאסתר המלכה שאינה מגדת.

אחר המעשה של יוסף ואחיו נתן יוסף לבנימין חמש חליפות שמלות, ובגמ' מגילה (טז, ב) רמז יוסף לבנימין אחיו שעתיד בן לצאת ממנו שיצא מלפני המלך בחמשה לבושי מלכות, שנאמר ומרדכי יצא בלבוש מלכות תכלת.

אמנם לבסוף היתה גם תביעה על שני הצדיקים הללו, כי יוסף מת לפני אחיו מפני שנהג ברבנות. וכעין זה מרדכי היה רצוי רק לרוב אחיו, שפירשו ממנו מקצת סנהדרין על שהיה עוסק בעניני המלכות, וגדולה תלמוד תורה. ובגמ' שם לומדים זה מיוסף הצדיק גופא, שלא נענש יעקב על אותן י"ד שנה שלמד, הרי שתלמוד תורה גדול, ולעומת זה מרדכי היה עוסק בהצלת נפשות.

עוד הובא בגליון הנ"ל מכתב מהרב משה אונגר אודות הקשר בין שרה אמנו לאסתר המלכה, ששתיהן נלקחו לבית המלך מחמת יופי ושתיהן הסתירו את עצמן, והכל נאמר בטוב טעם ודעת. ויש להוסיף עוד, שבגמ' מגילה (יד, א) אמרינן שהיו שבע נביאות, הראשונה היתה שרה והאחרונה היתה אסתר. ובמדרש (אסתר רבה ז, יא) מצינו שלא היה המן יכול לעשות גזירה על ישראל בחודש מרחשון כי זכותה של שרה עמדה לישראל.

משה ברוך קוסמאן

***

מעשה הנחה בתפילין - מעיקר המצוה

הרב הלל שמעון שימאנאוויטש שליט"א נסתפק בגליון במדבר תשפ"ד אם הדין לקשור תפילין בימין הוא "בעצם מעשה הקשירה", או שמא היא דין קביעת יד גרידא מגזרת הכתוב. ראיתי להביא סמך מכמה מקורות שאכן מעשה ההנחה הוא מיסוד קיום המצוה, ולא רק "היכי תמצא" שיהיו התפילין "מונחים". וא"כ נכון להסתפק אם דין "ימין" הוא עקרוני לקיום המצוה.

א. הא דמברכים "להניח" ולא "לקשור", עי' רע"א (בשו"ע סימן כה), "מה שהקשה בא"ר למה אין מברכים בלישנא דקרא לקשור תפילין, ע' בשו"ת מהרי"ט חלק א' סי' ז'".

ב. כתב הט"ז (או"ח סימן תרפד ס"ק ד) וז"ל, כתב האבודרהם וז"ל, מדקתני מעכבות [-בדין הקדים תפלה של ראש לתפלה של יד] משמע שאם הניחה כן לא יצא דצריך להניחם כסדר מצותן עכ"ל וכו' והוא תמוה הפלא ופלא וכו', עכ"ל. ושם ביד אפרים וז"ל, עיין בספרי שו"ת בית אפרים שנפלאתי על שני גדולי עולם שבמח"כ אשתמיט להו דהך מלתא דאבודרהם הוא תלמוד ערוך בירושלמי מסכת מעשר שני אמתני' דקתני אע"פ שאין מעכבין את הווידוי ע"ש, ורבינו גרשום בר שלמה בתשובה דמייתי האבודרהם התם מוכיח מדקאמר דהקדים תפילין של ראש לשל יד מעכב הוידוי של מעשר שני, מוכח מזה דאף בדיעבד לא יצא, וע"ש שהבאתי ממדרש שיר השירים י"ב אלף חלוצי צבא לא הקדים א' מהם תפילין של ראש כו' ע"ש, עכ"ל.

ג. כתב השו"ע (או"ח סימן כה סעיף ה) וז"ל, ויברך להניח תפלין, ובסעיף ז: יברך לְהָנִיח בקמ"ץ תחת הה"א, ולא בפתח ובדגש. ובט"ז וז"ל, להניח בקמ"ץ - אע"ג שאין חילוק במשמעות מ"מ ראוי לברך בלשון הכתוב להניח ברכה אל ביתך (ב"י בשם אגור). ובפרי מגדים וז"ל, עיין לבוש וכו', ואמר אמת להניח בקמץ דוקא, אז שורשו נו"ח מנחי עיין, ולהניח בפתח הה"א ושורשו ינח מלשון הנחה ועזיבה וגו', עכ"ל. ומבואר שיש מצוה בעצם ההנחה והקשירה.

מכל זה אמרתי להוכיח דהא דאיתא במנחות (לו, א), בשלמא כשהוא מניח מניח של יד ואחר כך מניח של ראש, דכתיב וקשרתם לאות על יד והדר והיו לטוטפת בין עיניך, אלא כשהוא חולץ חולץ של ראש ואחר כך חולץ של יד מנלן, אמר רבה, רב הונא אסברא לי אמר קרא והיו לטוטפת בין עיניך, כל זמן שבין עיניך יהו שתים, ע"כ. ולהנ"ל נראה שאינם ב' דרשות, דין א' סדר ההנחה, וב' שלא יהא עליו של ראש בלי של יד, אלא הדרשה הב' מלמדת שהמצוה היא לעשות מעשה הנחה כזה שעל ידו יהיה עטור בתפילין כראוי וכנכון. וכל זמן שעטור בתפילין, כח ההנחה עודנו קיימת.

אם כנים אנחנו, יש סברא ישרה לומר שמעשה ההנחה בימין נמשך גם כל הזמן שהם קשורים על יד שמאל.

בברכה, *אליעזר קאהן*

עלה אשה

ביתו וארצו של האדם בבחינת 'אשתו'

הרב צבי פינקלשטיין, מכון עלה זית

ידועים דברי חז"ל שאשתו של אדם קרויה "ביתו", ומשנה שלימה שנינו בריש מסכת יומא (ב, א), "וכפר בעדו ובעד ביתו - ביתו זו אשתו". וכן מצינו בשבת (קיח, ב), "אמר רבי יוסי מימי לא קריתי לאשתי אשתי ולשורי שורי, אלא לאשתי ביתי ולשורי שדי". ובטעם הדבר פירש רש"י (שם ד"ה לאשתי ביתי), "שכל צרכי הבית על ידה נעשים, והיא עיקר הבית".

עוד מצינו שהאשה קרויה "שדה" של הבעל, כדאיתא בשמעתתא קמייתא דמסכת כתובות (ב, א) "מציא אמרה ליה נסתחפה שדהו", ופירשו התוספות (ב, ב ד"ה מציא, בתירוץ השני) "דהאשה היא שדה של הבעל ואין הבעל שדה שלה". ובביאור הדבר נראה על פי מה דאיתא בפרקי רבי אליעזר (פרק כא) שהאשה נמשלה לגן, כמו שנאמר "גן נעול אחותי כלה" (שיר השירים ד, יב), ופירש בפרקי רבי אליעזר וז"ל, "מה הגינה הזו כל מה שנזרעה היא צומחת ומוציאה, כך האשה הזאת כל מה שנזרעה הרה ויולדת מבעלה". ועל דרך זה יש לומר גם לענין שדה.

והנה לפי פשוטם של דברים הבית והשדה הם רק "משל" ודוגמא לאשה. אך בביאור הגר"א (ברכות ו, ב) מבואר יותר מזה, שהבית והשדה עצמם הם בבחינת אשתו של האדם. ועל כן נקראת השדה "אדמה", דהיינו לשון נקבה של "אדם". וז"ל הגר"א, "יש לאדם ב' נשים: האשה, והבית שהוא מקום. כי האדם והאשה הם דכורא, ועיקר הנוקבא הוא המקום. וכן הארץ, כי על כן נקראת 'אדמה' שהיא נוקבא [של 'אדם'], על משקל 'חכמה' מן 'חכם'".

בביאור יסוד זה של הגר"א כתב הגאון רבי יוסף ענגיל (בית האוצר מערכת א-ד כלל יד) וז"ל, "כמה דברים מצינו מתייחסים ייחוס זכר ונקבה, כמו החומר והצורה שכינו הפילוסופים הראשונים עוד את החומר בשם נקבה ואת הצורה בשם זכר כמבואר במורה נבוכים (א, יז), וכן כל משפיע ומקבל יכונו בזכר ונקיבה וכנודע וכו'. ועל כן כתב הגר"א ז"ל גם כן כזה כי האדמה והמקום של האדם שהם המקבלים את האדם והנושאים אותו הם נוקבין דיליה". והוסיף רבי יוסף ענגיל דאע"ג דדברי הגר"א בודאי מושרשים בחכמת האמת, מכל מקום אין מקרא יוצא מידי פשוטו וגם שטחיות הדברים אמת.

וכדרכו בקודש, האריך רבי יוסף ענגיל בהבאת מקורות ליסוד זה, ואזכיר כאן רק שנים מהם:

א] "ארבעים יום קודם יצירת הולד, בת קול יוצאת ואומרת בת פלוני לפלוני, בית פלוני לפלוני, שדה פלוני לפלוני" (סוטה ב, א). הרי לך ג' נוקבין דאדם שהזכיר הגר"א - אשתו, ביתו ואדמתו.

ב] "אמר רבי אלעזר כל אדם שאין לו אשה אינו אדם, שנאמר זכר ונקבה בראם וכו'. ואמר רבי אלעזר כל אדם שאין לו קרקע אינו אדם, שנאמר השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם" (יבמות סג, א). וכתב הגר"י ענגיל ששני מאמרים אלו סמוכין זה לזה כי ענין אחד להם, כי הקרקע היא עצמה בבחינת נוקבא של האדם, ולכן כמו שאדם שאין לו אשה אינו אדם, כך אדם שאין לו קרקע אינו אדם.

ונראה שיסוד זה שופך אור חדש על כמה פרשיות התורה, כדלהלן:

א] קללת אדם הראשון. כתוב בפרשת בראשית (ג, יז), "ולאדם אמר **כי שמעת לקול אשתך** ותאכל מן העץ אשר צויתיך לאמר לא תאכל ממנו, **ארורה האדמה בעבורך** בעצבון תאכלנה כל ימי חייך". והיינו מדה כנגד מדה, הוא נכשל בקבלת מזון מאשתו, ונענש בענין קבלת מזון מאשתו השניה - האדמה. וביתר ביאור יש לומר על פי מה שפירש האור החיים (שם) בטעם "כי שמעת לקול אשתך", שבאמת אדם הראשון לא ידע כלל שזהו עץ הדעת, רק שמע לקול אשתו ואכל. ועל זה נענש, כי לא היה לו לסמוך על דבריה בלי לברר, עכ"ד. ויש לומר דמשום הכי נענש באדמה שלא יוכל לאכול ממנה בלי לעבוד תחילה.

ב] נח "איש האדמה". בפרשת נח כתוב (ט, כ) "ויחל נח איש האדמה ויטע כרם". ופירש רש"י (שם), "איש האדמה - אדוני האדמה, כמו (רות א, ג) איש נעמי". והקשה עליו הרמב"ן (שם) ש"איש נעמי" הוא לשון אישות ולא לשון אדנות. וכתב הגר"י ענגיל (בית האוצר שם) שלאור דברי הגר"א יתפרש היטב, שנח היה באמת איש האדמה בבחינת אישות, עכ"ד. ונראה להוסיף דמשום הכי נתעטר נח בשם זה של "איש האדמה", כי קללת "ארורה האדמה בעבורך" - שנגזרה כנגד אשתו של אדם כנתבאר לעיל - נתקנה על ידי נח, כמו שנאמר (בראשית ה, כט) "ויקרא את שמו נח לאמר זה ינחמנו ממעשנו ומעצבון ידינו מן האדמה אשר אררה ה'", ופירש החזקוני (שם), "שהרי נאמר לאדם ארורה האדמה בעבורך כל ימי חייך, ושנות אדם כלו לתולדות נח, וחשב בלבו מה שקלקל זה יתקן זה". ומשום הכי נודע נח כאיש האדמה, שהוא החזיר את האישות ליושנה.

ג] קנין שדה עפרון. קנין קידושי אשה נלמד בגזירה שוה מקנין שדה עפרון, כדאיתא בקידושין (ב, א), כי שתיהן בבחינת אישות (עיין חבצלת השרון פרשת בחוקתי עמוד א'נה, שעמד בזה). ויש להוסיף שאברהם אבינו קנה את השדה כדי לקבור את אשתו, כי בזה מצא מין את מינו.

ד] ויצא יצחק לשוח בשדה. לא במקרה זכה יצחק לפגוש את זיווגו בהיותו עסוק בשדה, וכמו שהדגיש הכתוב "ויצא יצחק לשוח בשדה וגו' וישא עיניו וירא והנה גמלים באים" (כד, סג), וגם רבקה הדגישה זאת באומרה "מי האיש הלזה ההולך בשדה לקראתנו" (שם פסוק סה). וביתר ביאור יש לומר, דהנה יש שני פירושים בפסוק "ויצא יצחק לשוח בשדה". הראשונים (רשב"ם, רבינו בחיי וחזקוני) פירשו כפשוטו, שהלך בין השיחים לטייל או לעסוק בצרכי השדה. אבל חז"ל (ברכות כו, ב; בראשית רבה פרשה ס סימן יד) דרשו שאין שיחה אלא תפילה, ויצחק הלך להתפלל בשדה, ומכאן שיצחק תיקן תפילת מנחה. ולפי שני הפירושים צ"ב מה ענין זה אצל נישואי רבקה. ואולי יש לקרב את הפשט ואת הדרוש זה לזה ולבאר את השייכות עם נישואי רבקה, שבאמת בהנהגה חיצונית הלך יצחק לעסוק בשדה, אבל כמו שמצינו אצל צדיקי הדורות שמעשיהם נראים פשוטים לעין כל אבל טמונה בהם כוונה פנימית [**הערת המערכת:** ראה מה שהובא בבמה זו (עלים אחרי-קדושים תשפ"ו) ממכתב רבי שמעון סופר על אביו החתם סופר (איגרות סופרים עמ' תלא, מהדורת עלה זית), שתנועותיו היו בדביקות גדולה בה' על פי כתבי האר"י והזוהר, ובני אדם הפשוטים לא הרגישו בו שום שינוי ממנהג הציבור, ובהגהות 'אוצרות חתם סופר' על פתוחי חותם (מהדורת עלה זית) צוינו לזה מקורות בספרי החתם סופר.], כך יצחק אבינו הלך לשדה שהיא משל לאשתו, ושם התפלל וביקש שיזכה לזיווג הגון. וזהו "לשוח" - בפשוטו להתעסק בשיחים, ובכוונה פנימית להתפלל. [**הערת המערכת:** וכדברים האלה ממש כתב רבינו אברהם בן הרמב"ם (כד, סג, מהדורת עלה זית), שיצחק יצא לשדה "כדי להתהלך ולעבוד את ה' יתעלה בשדה בחפצו בהתבודדות כדרכו ודרך נביאי ה'", ובפסוק הקודם (כד, סב) ביאר שהיה יצחק רגיל ליפרד ממקום מושבו וללכת אל באר לחי ראי מתוך התמסרות לעבודת ה' והעדפת ההתבודדות, על דרך החסידים והנביאים, ובהערות כתב המהדיר הרה"ג ר' משה מיימון שליט"א שאין בזה סתירה לדרשת חז"ל שיצחק תיקן תפילת מנחה.] [ואולי זהו גם כן ענין תפילת מנחה שתיקן יצחק, שהיא באמצע היום בשעה שכל אדם עוסק בפרנסתו, שאע"פ שבגופו עסוק בצרכי עולם הזה מכל מקום בפנימיות הלב הוא פונה להקב"ה שיתן לו די מחסורו.] וזהו המשך הפסוק "ויצא יצחק לשוח בשדה לפנות ערב" ומיד אחר כך "וישא עיניו וירא והנה גמלים באים", שהקב"ה ענה לתפילתו.

ה] אשת פוטיפר. הסיפור של יוסף ואשת פוטיפר (פרק לט) הולך וסובב על 'ביתו' של פוטיפר לעומת 'אשתו' של פוטיפר. הסיפור פותח במה שהופקד יוסף על ביתו של פוטיפר, "ויפקדהו על ביתו וגו'". והפסוק מדגיש שפוטיפר הניח את הבית כולו בידו **חוץ מאשתו** - "כי אם הלחם אשר הוא אוכל". וכתוצאה מכך, "ויהי אחר הדברים האלה ותשא אשת אדניו את עיניה אל יוסף". כי מאחר שהועמד יוסף על ביתו של פוטיפר ונכנס במקומו בבחינת אישות עם הבית, גם אשתו של פוטיפר התעוררה להתקשר אתו בבחינת אישות. אבל יוסף התווכח עמה ואמר לה אדרבה, "איננו גדול בבית הזה ממני ולא חשך ממני מאומה כי אם אותך באשר את אשתו". כלומר, הלא פוטיפר שייר לעצמו את אשתו, דהא קמן דלא חשך ממני מאומה בכל הבית ואף על פי כן חשך אותך ממני. וסוף דבר היה שאשת פוטיפר לא הצליחה להביא את יוסף לידי נסיון עד שמצאה הזדמנות של 'בית' ריקן - "ויהי כהיום הזה ויבא הביתה לעשות מלאכתו ואין איש מאנשי הבית שם בבית". כי במצב זה היה יוסף שליט לגמרי בבית. ומה שעשה יוסף כדי להנצל מן הנסיון הוא "וינס החוצה", דהיינו שיצא מן הבית. ובמעשה זה של עזיבת הבית ויתר לגמרי על כל מעמדו בבית פוטיפר, וממילא נסתלק הנסיון של אשת פוטיפר.

ו] בנה בית נטע כרם ואירס אשה. בפרשת שופטים (כ, ה-ז) נאמר "ודברו השטרים אל העם לאמר מי האיש אשר בנה בית חדש ולא חנכו ילך וישב לביתו וגו'. ומי האיש אשר נטע כרם וגו'. ומי האיש אשר ארש אשה וגו'". וכתב הגר"י ענגיל שהרי כאן ג' נוקבין דאיש - בית, שדה ואשה. ונראה להוסיף שיש עוד ב' מקומות בתורה שכפי הנראה הם בבחינת זה לעומת זה עם החוזרים מן המלחמה: **א.** בתוכחה (דברים כח, ל) נאמר "אשה תארש ואיש אחר ישגלנה, בית תבנה ולא תשב בו, כרם תטע ולא תחללנו". **ב.** בעשרת הדברות (דברים ה, יח) נאמר "ולא תחמד אשת רעך ולא תתאוה בית רעך שדהו" וגו'. [ואף ששם יש עוד עבדו ואמתו, מכל מקום פתח הכתוב בשלשה אלה.] ובכל אלה מיירי בג' נוקבין דאיש - בית שדה ואשה.

ז] הכונס אשת אחיו זכה בנכסיו. בפרשת כי תצא (כה, ו) כתיב "יקום על שם אחיו", ומכאן ילפינן ביבמות (מ, א) שהכונס את יבמתו זכה בנכסי אחיו. ואולי יש לומר על דרך הנ"ל, כי מאחר שקנה אשתו קנה גם ביתו וארצו, שהם כמו הנשים שלו, כדברי הגר"א. [**הערת המערכת:** וכן מפורש במגילת רות (ד, ה), "ביום קנותך השדה מיד נעמי ומאת רות המואביה אשת המת קנית להקים שם המת על נחלתו", שקנין השדה וקנין האשה באים כאחד, וכן בכל הפרק שם.]

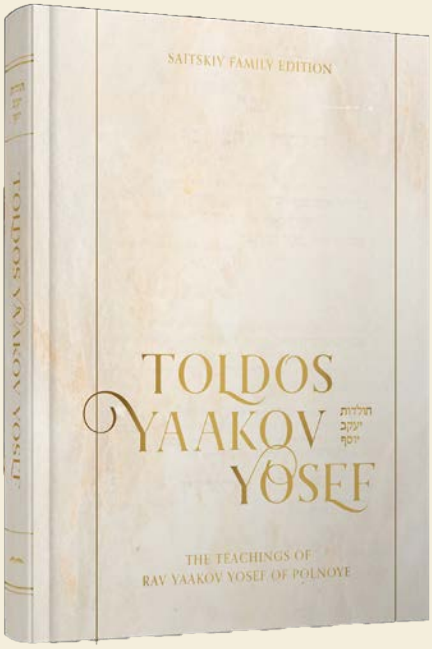
עלה דרך

Heaven and Earth

Based on Toldos Yaakov Yosef,
adapted into English, Machon Aleh Zayis

ואשביעך בה' אלקי השמים ואלקי הארץ אשר לא תקח אשה לבני מבנות הכנעני אשר אנכי יושב בקרבו (כד, ג).

Avraham refers to Hashem as G-d of the heavens and the earth, whereas later (*pasuk* 7) Avraham describes Hashem only as G-d of the heavens. Rashi, citing *Chazal* (*Bereishis Rabbah* 59:8), explains that Avraham was referring to his role in spreading knowledge of Hashem among the masses: Hashem was once known only as the G-d of the heavens but after Avraham spread knowledge of Hashem, Hashem was also known as the G-d of the earth. Why does Avraham reference this in commanding Eliezer to find Yitzchak a proper mate?

In his introduction to the laws of *avodah zarah* (*Avodas Kochavim* 1:1), Rambam explains the root of polytheism. The people were aware of the vast spiritual dimension between themselves and Hashem and understood that it is inhabited by a complex hierarchy of angels. They reasoned that just as one must accord the proper honor to a human king's ministers, as they are entrusted with handling the affairs of state, so too must one pay homage to the angels, who seem to have a similar responsibility in providing mankind with their needs.

As the generations passed, the deference shown to the angels became full-fledged cult worship, with Hashem but a distant memory. Avraham made it his mission to teach his contemporaries that although G-d seems distant, it is He Who attends to the needs of every living creature. Worshiping angels is therefore not warranted.

The women in question, the Canaanite and the non-Canaanite, represent two types of spouses. The former is a beautiful and successful but barren business executive (the term *Canaani* is sometimes used in *Tanach* to refer to a merchant; see *Yeshayah* 23:8, *Zecharyah* 14:21, *Mishlei* 31:24, *Iyov* 40:30). The latter is neither glamorous nor savvy—yet she is modest and a dedicated mother to her children. These women model two preoccupations in life. The life of a "Canaanite" is a life dedicated to earning a living and professional development. It provides a person with material benefit and physical pleasure—yet it is barren of good deeds, which are a person's ultimate legacy. The "non-Canaanite" symbolizes a life of study and contemplation. It provides little by way of wealth or pleasure—yet it leads its adherent to good deeds.

When Avraham warned Eliezer about Yitzchak's future wife, he was charting the direction of Yitzchak's life. Making an honest living is important, but Yitzchak's life must not be one of worldly preoccupation, the life of the Canaanite. Avraham exhorted Eliezer to recall what he had taught mankind: that Hashem is G-d of the earth as well as of the heavens. He Himself sustains each individual. Yitzchak must live a life of wisdom and good deeds, one that would leave a legacy of virtue. While such a path may minimize financial opportunities, one can be confident that Hashem, G-d of the earth, will provide for him who walks it.

קול עלה

In the video showing Rav Moshe Feinstein putting on *tefillin* (Alim, Lech Lecha), an additional *hanhagah* can be seen. Rav Moshe wrapped the *retzuos* around his fingers without making the standard *shin*.

The day the video was released, I was at a wedding where Rav Reuven Feinstein was *mesader kiddushin*. I asked him if the video is reliable, and he said it certainly is. He explained that Rav Moshe had his own way of forming the *shin* on the *tefillin shel yad*. At the time of his *bar mitzvah*, he added, Rav Moshe taught him to bind it the classic way, and he does so until today, in deference to his father's command. However, he teaches his own sons and grandsons to wrap their *tefillin* the way Rav Moshe did.

Kalman Katz

Rav Reuven Feinstein *shlita* at Me'aras Hamachpelah

הרב ישראל זאב ליכטנשטין | הרב ישראל קויפמאן | הרב שמואל צולטאן | מכון עלה זית | הרב צבי אריה פינקלשטיין | הרב אליקים מאיר סילפן | הרב שמואל יעקב זפרן